

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ, ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ, ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ ԿՈՒԼՏՈՒՐԱՅԻ ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

Հերթական ատեստավորման ենթակա ֆիզիկական կուլտուրայի ուսուցիչների
վերապատրաստման դասընթացներ

ՌԻՏԱ ԲՈՐԻԿԻ ԴՎՎԹՅԱՆ

ԿԱՊԿՈՒ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԻՔԻ ԵՐԵՒԱՆԵՐԻ ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ ԿՈՒԼՏՈՒՐԱՅԻ ԴԱՍԻ
ԱՆՑԿԱՑՄԱՆ ՄԵԹՈԴԻԿԱՆ

Հետազոտական աշխատանք

Խումբ 2

Ղեկավար՝ Մանկավարժական գիտությունների թեկնածու,
դոցենտ, Արտակ Ստեփանյան

ԵՐԵՎԱՆ 2022

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ.....	3
Հետազոտության արդիականությունը:.....	3
Հետազոտության նպատակը:.....	4
ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՄԱՍ.....	4
Գլուխ 1. Գրական աղբյուրների վերլուծություն.....	5
Գլուխ 2. Ֆիզիկական կուլտուրայի դասի կազմակերպման եվ անցկացման փորձը ներառական կրթության պայմաններում	8
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	12
ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ	14

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Հետազոտության արդիականությունը: 2005 թվականին ընդունվեց «Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող անձանց կրթության մասին» ՀՀ օրենքը և «Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող անձանց կրթության մասին» օրենքի ընդունումով սահմանվեց «ներառական կրթություն» հասկացությունը: Համաձայն նշված օրենքի՝ «Ներառական կրթությունը՝ կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող անձանց կրթության համար առանձնահատուկ պայմանների ապահովման միջոցով նրանց համատեղ ուսուցումն է հանրակրթական հաստատություններում նման պայմանների կարիք չունեցող անձանց հետ»: 2007 թվականից սկսած ընդլայնվել է պետականորեն ճանաչված ներառական կրթություն իրականացնող հանրակրթական դպրոցների ցանցը: Այսօր, Հայաստանի Հանրապետությունում 117 հանրակրթական դպրոցներ իրականացնում են ներառական կրթություն, այնտեղ սովորում են շուրջ 2700 կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաներ՝ ովքեր հավասարապես մյուս համադասարանցիներին, մասնակցում են չափորոշչով սահմանված ուսումնական բոլոր առարկաների, այդ թվում՝ ֆիզիկական կուլտուրայի դասերին [5,6]:

Դասասենյակից դուրս ֆիզկուլտուրային կրթությունը, որը նախատեսված է բոլոր աշակերտների համար, ուսուցչին մի շարք խնդիրների առջև է կանգնեցնում, որոնցից են ֆիզիկական ակտիվության բնույթը, հատուկ տարածքի և սարքավորումների օգտագործումը, ինրպես նաև աշակերտների խմբավորումը՝ ֆիզիկական ակտիվությունը կազմակերպելու համար: Այս ամենը կապված է հատկապես ներկայումս հատուկ կրթական կարիքներ ունեցող երեխաների ակտիվ մասնակցությամբ ուսումնական գործընթացին: Մյուս կողմից սա կարևոր է նաև այն երեխաների համար, ովքեր սովորում են հատուկ կարիքներով աշակերտների հետ նույն դասարանում, քանի որ նրանք սկսում են հասկանալ այլ մարդկանց կարիքները, և կրթական գործընթացն իսկապես ներառում է բոլոր աշակերտներին [1]: Այս համատեքստում այսօր շատ կարևոր է ֆիզիկական կուլտուրայի դասընթացը հնարավորինս հասանելի դարձնել կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող (ԿԱՊԿՈՒ) աշակերտների համար:

Ներառական կրթության առավել վաղ կոնցեպտների համաձայն կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող (ԿԱՊԿՈՒ) երեխաները պարզապես գնում էին ուսումնական հաստատություններ և պետք է իրենք հարմարվեին նոր միջավայրին, և համաձայն այս կոնցեպցիայի ԿԱՊԿՈՒ երեխաները <<խնդիր>> էին, որը պետք է լուծվեր: Ավելի ուշ, սկսեցին ուշադրություն դարձնել ներառական կրթության կազմակերպման սոցիալական և միջավայրային առանձնահատկություններին: Օլիվերն (1996) իր հետազոտություններում նշում է, որ մասնագետները հատուկ կրթության կարիքը սկսեցին դիտարկել ոչ թե որպես տեղային <<խնդիր>>, որը երեխայի մեջ էր, այլ՝ որպես հասարակության սթրեսային ընկալում և որոշակի խմբի կարիքների սպասարկման ձախողում [2]: Այս համատեքստում ԿԱՊԿՈՒ աշակերտների համար ֆիզիկական կուլտուրա առարկայի կազմակերպումն անհավանական էր թվում՝ հատկապես մեր պայմաններում: Սակայն, քանի որ այսօր մեր հանրապետության գրեթե բոլոր դպրոցներում ներդրված է ներառական կրթությունը, ապա ֆիզիկական կուլտուրա առարկայի դասավանդումը պետք է հնարավորինս պարզեցնել և մատչելի դարձնել ԿԱՊԿՈՒ աշակերտների համար:

Հետազոտության նպատակը: Ելնելով վերը նշվածից, աշխատանքի նպատակն է վերլուծել ֆիզիկական կուլտուրայի դասի կազմակերպման և անցկացման փորձը ներառական կրթության պայմաններում: Դա կնպաստի մի շարք կարևոր խնդիրների լուծմանը, որոնցից են՝ աշակերտների ֆիզիկական զարգացման շեղումների շտկումը և ֆիզիկական վիճակի բարելավումը, բացի այդ՝ կօզնի նրանց հնարավորինս ինտեգրվել իրենց հասակակիցների շրջապատ:

Հետազոտության մեթոդները: Կիրառվել են հետևյալ մեթոդները՝ գրական աղբյուրների ուսումնասիրություն և վերլուծություն, փաստաթղթերի ուսումնասիրում, մանկավարժական դիտում:

ԳԼՈՒԽ 1. ԳՐԱԿԱՆ ԱՂՔՅՈՒՐՆԵՐԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

Ֆիզիկական ակտիվությունն (ՖԱ) ընդհանուր բարեկեցության հիմնարար բաղադրիչն է, և երեխաների մեծամասնությունը դրա փորձառությունն ունենում է դպրոցում Ֆիզիկական դաստիարակության (ՖԿ) դասերի միջոցով [9]: Սպորտի համընդհանուր ժողովրդականությունը դարձնում է այն իդեալական փոխակերպող գործիք՝ դպրոցական համակարգի ներսում և դրսում միջոցառումներին հավասար հասանելիության միջոցով մասնակցությունը խթանելու համար [12]: Այնուամենայնիվ, հետազոտությունները ցույց են տալիս, որ հատուկ կրթական կարիքներով և (ԿԱՊԿՈՒ) հաշմանդամություն ունեցող երեխաները հիմնական դպրոցներում շարունակում են ավելի քիչ մասնակցել սպորտային միջոցառումներին, քան իրենց հասակակիցները: Ֆիզիկական կուլտուրայի դասերին հաշմանդամություն ունեցող աշակերտներն ավելի շատ ժամանակ են ունենում իրենց հասակակիցների հետ անցկացնելու համար, ինչը նաև դրական ազդեցություն է ունենում սովորական աշակերտների վրա, քանի որ նրանք որոշակի գաղափարներ են ձեռք բերում այս մարդկանց վերաբերյալ, որոնք իրենցին տարբերվում են, սակայն հասարակության անբաժանելի մասն են [8]: Առողջության հետ կապված խնդիրները, հարմարեցված ֆիզիկական ակտիվությունը, սոցիալական վերականգնումը և հաշմանդամություն ունեցող անձանց ինտեգրումը դառնում են ավելի ու ավելի արդիական և ներգրավում են մարդկանց աճող կոնտինգենտի [13]:

Ներառական կրթությունը հիմնված է որակյալ կրթության բոլոր սովորողների հիմնարար իրավունքի վրա, որը բավարարում է նրանց հիմնական ուսումնառության կարիքները, խրախուսում է նրանց անհատական զարգացումը առավելագույն չափով, և նախադրյալների և կարողությունների բազմազանությունը համարում է ոչ թե խոչընդոտ, այլ՝ ուսման հնարավորություն [10]: Ֆիզիկական կուլտուրայի դասը հանրակրթության անբաժանելի և անփոխարինելի մասն է հատուկ կրթության կարիք ունեցող երեխաների համար: Միևնույն ժամանակ՝ իդեալական միջավայր է՝ որտեղ ուսուցանվում են համագործակցություն, համապատասխան մրցակցություն, անձնական և սոցիալական պատասխանատվություն: Այդ ընթացքում խաղերի և ֆիզիկական վարժությունների միջոցով երեխաները պետք է ձեռք բերեն ակտիվ և առողջ կյանքի հմտություններ [11]: Հաշմանդամությունը և երկարատև առողջական խնդիրները կարող են սահմանափակել

բովանդակալից մասնակցությունը հիմնական ՖԿ դասին, եթե պատշաճ աջակցություն չտրամադրվի: ՖԿ դասերի կառուցվածքը, ինչպես ֆիզիկական, այնպես էլ սոցիալական հարմարվողականության տեսանկյունից, կարևոր է ԿԱՊԿՈՒ-ի դպրոցական ՖԿ դասին մասնակցելու համար: Պահանջվում են տարբեր ադապտացիաներ և փոփոխություններ՝ կախված հաշմանդամության տեսակից: Ներառական Կրթության Համակարգում հաշմանդամություն ունեցող աշակերտների համար ուսուցման իմաստալից փորձառությունները մեծապես կախված են ուսուցիչների հմտություններից և վերաբերմունքից՝ ուսուցման գործընթացը համապատասխան կառուցելու կարողությունից [11]: Մասնակցության սահմանափակումը կարող է առաջանալ, եթե գործունեությունը հարմարեցված չէ հատուկ աջակցության կարիք ունեցող աշակերտների համար [9,11]: Խրախուսումը, աջակցումը, օգնությունը և առաջնորդությունը նպաստում են հասակակիցների հետ դրական փոխգործակցությանը: Համբերատարությունը և սոցիալական խրախուսումը՝ հոգատար աջակցության օրինակներ են: Մի քանի ուսումնասիրություններ եզրակացնում են, որ հաշմանդամություն ունեցող աշակերտի հետ ՖԿ դասի ընթացքում դասընկերների համագործակցությունը դրական վերաբերմունք է ստեղծում հաշմանդամություն ունեցող աշակերտների ներառման վրա [10,11]:

Միջազգային հետազոտությունները ցույց են տալիս, որ կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաները (ԿԱՊԿՈ) դեռևս ամբողջությամբ ընդգրկված չեն հանրակրթական դպրոցների կրթական ծրագրերում: Ներառման այս խնդիրը հատկապես սուր է, երբ խոսքը վերաբերում է ԿԱՊԿՈՒ երեխաներին, ովքեր սովորում են սպորտայնացված դպրոցներում: Ֆիզիկական ակտիվությունից դուրս մնալն անհամաչափորեն ազդում ԿԱՊԿՈՒ երեխաների սոցիալ-հոգեբանական, վարքային և առողջական վիճակի վրա [8]: Կա նաև մեկ այլ խնդիր, ուսուցիչները հաճախ չունեն գիտելիք, վստահություն կամ մանկավարժական պատրաստվածություն՝ իրենց դասերը հարմարեցնելու ԿԱՊԿՈՒ աշակերտներին համապատասխան կերպով ներառելու համար:

ԿԱՊԿՈՒ երեխաների համար ֆիզիկական դաստիարակության ծրագրերը պետք է կազմվեն՝ հիմնվելով նրանց պահանջների և անհատական հատկանիշների վրա,

ինչպիսիք են ախտորոշումը, ախտորոշման ծանրությունը և առկա կատարողական մակարդակը [10]: Հայտնի է, որ ֆիզիկական դաստիարակությունն օգնում է ԿԱՊԿՈՒ երեխաներին զարգացնել ինքնորոշման և սոցիալականացման կարողությունները, շարժողական հմտությունները, ֆիզիկական և շարժողական հարմարվողականությունը, ազատ ժամանակի կառավարման հմտությունները, խաղալու և ստեղծագործական հմտությունները՝ որպես երկարաժամկետ նպատակներ: ԿԱՊԿՈՒ երեխաների ֆիզիկական դաստիարակությունը պետք է լինի գրագետ՝ հոգեբանական, զգայական և ճանաչողական զարգացման առումով: Եթե այս զարգացման տիրույթները ձեռք բերվեն, այդ երկարաժամկետ նպատակները նույնպես ձեռք կբերվեն: Այնուամենայնիվ, ֆիզիկական խմբակային գործունեությունը նպաստում է կիսվելու, հատուկ կարիքներ ունեցող անձանց միջև հաղորդակցություն և սոցիալական վարքագիծ ուսուցանելուն: Ուսուցիչների գիտելիքները, հարմարեցված ուսուցումը և հարմարեցված մեթոդներն ու գործիքները կիրառելու նրանց կարողությունը՝ երաշխիք է տարբեր խնդիրներ ունեցող երեխաների հաջող սոցիալականացման և այդ երեխաներին հնարավորություն տալու հաղթահարել խնդիրները: Հատուկ ուշադրություն պետք է դարձնել հարմարեցված ֆիզկուլտուրայի և սպորտի պարապմունքներին: Ընդհանուր առմամբ, դրանք երեխաներին հնարավորություն են տալիս բարձրացնել իրենց ֆիզիկական զարգացումը, բարելավել իրենց ֆիզիկական կարողությունները և զարգացնել արժեքավոր հմտություններ, որոնք անհրաժեշտ կլինեն ինչպես նրանց մարզման, այնպես էլ կյանքի հաջորդ տարիներին:

ԳԼՈՒԽ 2. ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ ԿՈՒՆՏՈՒՐԱՅԻ ԴԱՍԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՄԱՆ ԵՎ ԱՆՑԿԱՑՄԱՆ ՓՈՐՁԸ ՆԵՐԱՌԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ

2006թ. ՄԱԿ-ի Մանկական Հիմնադրամի աջակցությամբ Տավուշի մարզի 4 տարածաշրջաններում՝ յուրաքանչյուրում 4 դպրոց, ներդրվեց ներառական կրթության մոդելը: 2011 թվականից «Հույսի կամուրջ» ՀԿ-ի և «Առաքելություն Արևելք» դանիական կազմակերպության հետ համատեղ Տավուշի մարզում իրականացվում է հանրակրթության համակարգում համընդհանուր ներառման ծրագիր: 2014 թվականից Տավուշի մարզի բոլոր 77 դպրոցները փաստացի բաց են հաշմանդամություն և կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների համար:

Չնայած, ՀՀ-ում ներառական կրթություն իրականացնող դպրոցներում սովորող ԿԱՊԿՈՒ երեխաների ինտեգրումը և ուսուցումը կազմակերպվում են հատուկ ուղղվածությամբ, սակայն, 2010–2015թթ. ընթացքում իրականացված ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ նման երեխաների ինտեգրման գործընթացը լիովին չի համապատասխանում սոցիալական վերականգնմանն ուղղված համապատասխան մեթոդների կիրառմանը [14, 15]:

Իջևանի Մ. Մարտիրոսյանի անվան թիվ 5 հիմնական դպրոցն առաջիններից էր, որ միացավ այս ծրագրին: 2011թ. դպրոցում սովորում էր հատուկ կարիքներ ունեցող 19 աշակերտ, որոնք կազմում էին դպրոցում սովորող աշակերտների 2,2%-ը: Նրանք հիմնականում ունեին մտավոր և ֆիզիկական ֆունկցիայի խանգարման թեթև աստիճաններ: Բոլոր աշակերտները մասնակցում էին ֆիզիկական կուլտուրայի դասերին ամբողջ դասարանի հետ մշակված անհատական ուսումնական պլանով: Նրանք միասին մասնակցում էին ներգրավիչ և եզրափակիչ մասերին, իսկ դասի հիմնական մասում կատարում էին նրարց համար հատուկ մշակված վարժություններ՝ համապատասխան իրենց ֆունկցիոնալ խանգարման: Դպրոցականները մասնակցել են նաև արտադասարանային պարապմունքների՝ կազմակերպված անհատական և խմբակային մեթոդով:

Բացի ֆիզկուլտուրայի դասերին մասնակցելը, դպրոց հաճախող ԿԱՊԿՈՒ աշակերտների 90%-ը հաճախում էր հատուկ հաստատություններ, որտեղ նրանց հետ աշխատում էին ֆիզիկական թերապիստները և աշխատանքային թերապիստները:

Մանկավարժական դիտումները իրականացվել են դպրոցում սովորող 18 ԿԱՊԿՈՒ աշակերտի շրջանում՝ 9 արական և 9 իգական սեռի, որոնք կազմել են դպրոցի աշակերտների ընդհանուր թվի (890 աշակերտ) 2%-ը: Նրանցից 5-ի մոտ առկա է ֆունկցիայի թեթև, 11-ի մոտ՝ միջին և 2-ի մոտ՝ ծանր խանգարումներ: Համաձայն բժշկահոգեբանամանկավարժական եզրակացության՝ աշակերտներից 11-ը ուներ ինտելեկտուալ (մտավոր) ֆունկցիայի խանգարում, 4-ը՝ ձայնի և խոսքի ֆունկցիաների խանգարում, 2-ը՝ հենաշարժողական համակարգի խանգարում և 1-ը՝ հուզական ոլորտի խանգարումներ: Բոլոր 18 աշակերտներն ակտիվ մասնակցել են թե՛ ֆիզիկական կուլտուրայի իրենց դասերին, թե՛ արտադասարանային պարապմունքներին: Աշակերտները հատկապես սիրով էին մասնակցում մարմնամարզության և աթլետիկայի բաժինների որոշ մասերին, քանի որ տարիների ընթացքում նրանց ֆիզիկական վիճակը բավականին բարելավվել է: Նրանք կատարում էին վազքեր փոփոխական արագությամբ, հեռացատկ տեղից, էստաֆետային վարժություններ: Դասի շրջանակներում աշակերտները մասնակցում էին ներգրավիչ մասին (10-12 րոպե)՝ կատարելով ընդհանուր զարգացնող վարժություններ, հիմնական մասում նրանց տրվում էին ուշադրության կենտրոնացման վարժություններ, կեցվածքի, հավասարակշռության, կոորդինացիայի շտկման վարժություններ, խոսքի ֆունկցիայի խանգարումներ ունեցող աշակերտներին հանձնարարվում էր բարձրաձայն հրահանգներ տալ համադասարանցիներին, փորձել կատարել մրցավարի դեր:

Ֆիզիկական կուլտուրայի արտադասարանային պարապմունքներն առավել արդյունավետ կազմակերպելու և անցկացնելու նպատակով, հարկ եղավ ուսումնասիրել արդեն գոյություն ունեցող միջազգային փորձը: Այսպես, Մեծ Բրիտանիայի հյուսիսում գործող 43 միջնակարգ դպրոցների ֆիզիկական կուլտուրայի ուսուցիչների շրջանում կատարած բազմամյա հետազոտությունների արդյունքները պարզել են, որ ֆիզիկական կուլտուրա առարկայի շրջանակներում սահմանափակ կարողություններով աշակերտներից շատերը մասնակցում են լողի, մարմնամարզության, պարի դասերին:

Ուսուցիչները փաստում են, որ երեխաները դժվարություններ չեն ունենում քանի որ միջավայրը հարմարեցված է նրանց համար: Հարցված ուսուցիչների մեծ մասը կարևորում են մարմնամարզության դերը երեխաների ինտեգրման, ինչպես նաև ֆիզիկական վիճակի բարելավման գործում, քանի որ մարմնամարզությունն օգնում է նաև հեշտությամբ կառավարել սեփական մարմինը: Ուսուցիչների մի մասը առանձնահատուկ տեղ է հատկացնում թիմային մարզաձևերին, քանի որ այն նպաստում է սահմանափակ կարողություններով աշակերտներին ներառվել թիմի մեջ և դա նաև մեծ հոգեբանական աջակցություն է նրանց համար [1]:

Մարզախաղերը մեր աշակերտների կողմից նույնպես սիրված են, սակայն ուսումնառության սկզբում աշակերտների 40%-ը խուսափում էր թիմային մարզաձևերից: Այսպես, արտադասարանային պարապմունքների ընթացքում, աշակերտներն իրենց համար մշակված ծրագրով սովորեցին բասկետբոլի գնդակի վարում և փոխանցում, նետումներ, վոլեյբոլի գնդակի փոխանցումներ և աստիճանաբար ներգրավվեցին խաղային գործընթացի մեջ: Նրանց գրանցած յուրաքանչյուր հաջողություն խրախուսվում էր փոքրիկ մրցանակներով, որն էլ ավելի էր մեծացնում ոգևորությունը: Բացի նոր շարժողական կարողությունների ձեռքբերմանը, ֆիզիկական կուլտուրայի դասերին մեծացել է ԿԱՊԿՈՒ աշակերտների շփումը համադասարանցիների հետ, քանի որ դասասենյակում այդ գործընթացը շատ դժվար էր ստացվում: Այս գործընթացը դրական ազդեցություն է ունեցել նաև նրարց համադասարանցիների վրա, քանի որ շատերը խուսափում էին շփվել իրենցից <<տարբերվող>> երեխաների հետ:

Արտադասարանային պարապմունքների ընթացքում հենաշարժողական խնդիր ունեցող աշակերտների համար մշակվել էին սեղանի թենիսի պարապմունքներ, քանի որ աշակերտներից մեկն անվասայլակով էր: Պարապմունքի ընթացքում նրանք սովորում էին թենիսի ռակետի բռնում, հարվածներ, տարատեսակ հնարքներ, սովորում էին սկզբնահարվածներ, պաշտպանական հնարքներ: Բացի գործնական պարապմունքները, երեխաներին տրվում էին նաև տեսական գիտելիքներ տարբեր մարզաձևերի, ինչպես նաև առողջ ապրելակերպի և սեփական հիգիենայի վերաբերյալ: Գրականության ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ արտասահմանցի մասնագետները նույնպես կարևորում են տեսական գիտելիքների տրամադրումն աշակերտներին, որն

օգնում է նրանց գնահատել սեփական կարողությունները, ծանոթանալ իրենց մարմնի առանձնահատկություններին, սովորել գնահատել սեփական հնարավորությունները, չվախենալ սպասվող ֆիզիկական վարժությունների կատարումից, հարկ եղած դեպքում պատրաստ լինել ուսուցչի և համադասարանցիների հետ միասին հաղթահարել սպասվող դժվարությունները [1,7]:

Կատրաված մեկամյա դիտարկումները ցույց տվեցին, որ ներառական կրթության շրջանակներում ֆիզիկական կուլտուրայի դասընթացի կազմակերպումն ու անցկացումը ԿԱՊԿՈՒ աշակերտների համար հնարավոր է, չնայած առկա դժվարություններին: Բոլոր 18 աշակերտները լիարժեք մասնակցել են ֆիզիկական կուլտուրայի դասերին և արտադասարանային պարապմունքներին, և նրանց մոտ գրանցվել է թե՛ ֆիզիկական, և թե՛ հուզական վիճակի բարելավում: Այսպես, եթե ուսումնական տարվա սկզբում հենաշարժողական համակարգի խնդիրներ ունեցող աշակերտների մոտ նկատվում էին շարժումների ոչ հստակություն, գնդակի ընդունման և փոխանցման դժվարություններ, ապա հատկապես արտադասարանային պարապմունքների արդյունքում այդ թերությունները բավականին շտկվել էին: Եթե դասընթացի սկզբում աշակերտների 40%-ը խուսափում էր թիմային մարզաձևերին մասնակցելուց, ապա հատուկ պարապմունքների արդյունքում, բոլորն ընդգրկվել էին խաղային գործընթացի մեջ: Նրանք ոչ միայն սիրով բասկետբոլ և վոլեյբոլ էին խաղում, նրանց համար արդեն սովորական էր դարձել մրցումային գործընթացը: Կարևոր է ընդգծել նաև համադասարանցիների հետ շփումը և համագործակցությունը, որն արդեն երկուստեք հեշտ էր ու անկաշկանդ: Աշխատանքի արդյունքը հնարավորինս օբյեկտիվ ներկայացնելու համար 2018-19թթ. ուս. տարվա ավարտին, որպես կատրաված աշխատանքի ամփոփում, Իջևանի Մ. Մարտիրոսյանի անվան թիվ 5 հիմնական դպրոցում կազմակերպվեց սպորտլանդիա ԿԱՊԿՈՒ աշակերտների մասնակցությամբ՝ «Սովորենք միասին, մարզվենք միասին» խորագրով, որի նպատակն էր ցույց տալ աշակերտների ֆիզիկական առաջադիմությունը և նրանց փոխհամագործակցության կարողությունը համադասարանցիների հետ:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ներառական կրթության ներդրումը դրական ազդեցություն է ունենում ոչ միայն հատուկ կարիքներ ունեցող երեխաների՝ այլև այդպիսիք չունեցողների համար: Ֆիզիկական կուլտուրայի դասընթացի շրջանակներում ԿԱՊԿՈւ աշակերտները հնարավորություն են ունենում ազատ շփվել և համագործակցել իրենց հասակակիցների հետ, որն նպաստում է ինչպես նրանց ֆիզիկական, այնպես էլ հուզական վիճակի բարելավմանը: Մասնակցելով ֆիզկուլտուրայի դասին հատուկ կարիքներով երեխաները գիտակցում են, որ ֆիզիկական վարժությունները դրական ազդեցություն են ունենում իրենց օրգանիզմի վրա, նրանք սովորում են հաղթահարել ֆիզիկական և հոգեբանական դժվարությունները: Այս դասընթացը կարևոր է նաև նրանց մյուս համադասարանցիների համար, քանի որ նրանք սովորում են հոգ տանել դիմացինի մասին, ճիշտ շփվել հատուկ կարիքներով անձանց հետ, համատեղ ուժերով հաղթահարել դժվարությունները:

Դրական պատկերի հետ մեկտեղ ներառական կրթության շրջանակներում ֆիզիկական կուլտուրայի կազմակերպումն իր հետ բերում է ներկայումս առկա բազմաթիվ խնդիրների բարձրաձայնման անհրաժեշտության: Առանձնացնենք դրանցից կարևորները.

1. արդի մեթոդիկական նախատեսված չէ ներառական կրթության համար, այն պետք է փոխարինել հատուկ վարժություններով՝ որոնք նախատեսված կլինեն կոնկրետ աշակերտների առողջական խնդիրների լուծման համար՝ որտեղ հաշվի կառնվի աշակերտի ֆիզիկական ունակությունները,
2. անհրաժեշտ է մշակել ֆիզիկական կուլտուրայի անհատական ուսումնական պլան (ԱՈՒՊ)՝ յուրաքանչյուր աշակերտի համար,
3. դպրոցների ներկայիս պայմանները թույլ չեն տալիս ԿԱՊԿՈՒ բոլոր աշակերտներին լիարժեք ընդգրկել ֆիզիկական կուլտուրայի դասընթացի մեջ,
4. անհրաժեշտ է հատուկ ծրագրերով վերապատրաստել ֆիզկուլտուրայի ուսուցիչներին, որպեսզի նրանք լիարժեք կարողանան վարել դասընթացը,

5. ցանկալի կլիներ դպրոցներում հատուկ մանկավարժների, հոգեբանների կողքին ունենալ ադապտիվ ֆիզիկական կուլտուրայի մասնագետներ, ովքեր կկազմակերպեն ԿԱՊԿՈՒ աշակերտների ֆիզկուլտուրայի դասընթացը:

Այս և առկա նմանատիպ այլ խնդիրներ հիմք են հանդիսանում հետագա հետազոտությունների համար, ուղղված՝ ներառական կրթության պայմաններում «ֆիզիկական կուլտուրա» առարկայի բովանդակության և նոր մեթոդական մոտեցումների մշակմանը, որոնք կնպաստեն դասի ավելի արդյունավետ կազմակերպմանն և անցկացմանը:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Morley, D. , Bailey, R. , Tan, J. & Cooke, B. (2005) 'Inclusive Physical Education: Teachers' Views of Including Pupils with Special Educational Needs and/or Disabilities in Physical Education', *European Physical Education Review* 11(1): 84-107
2. Oliver, M. (1996) *Understanding Disability: From Theory to Practice*. Basingstoke: Macmillan.
3. Rizzo, T. and Vispoel, W.P. (1992) 'Changing Attitudes about Teaching Students with Handicaps', *Adapted Physical Activity Quarterly* 9: 267–74.
4. <https://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=67166>
5. www.unicef.org
6. <https://escs.am/am/static/inclusiveeducation?s=edu>
7. Мухин, М.А. Особенности работы учителя физической культуры при реализации инклюзивного образования, 2016. [էլեկտրոնային ռեսուրս]
8. Bloemen, M. A. Backx, F. J. Takken, T. Wittink, H. Benner, J. Mollema, J. & De Groot, J. F. (2015). Factors associated with physical activity in children and adolescents with a physical disability. A systematic review. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 57 (2), 137–148 doi:10.1111/dmcn.12624
9. Liu, Y. Kudlaček, M. & Ješina, O. (2010). The influence of Paralympic School Day on children's attitudes towards people with disabilities. *Acta Gymnica*, 40(2), 63-69.
10. Hutzler, Y. (2003). Attitudes toward the participation of individuals with disabilities in physical activity: A review. *Quest*, 55(4), 347-373. doi:10.1080/00336297.2003.10491809
11. Neville, R. D. Makopoulou, K. & Hopkins, W. G. (2020) Effect of an inclusive physical education (ipe) training workshop on trainee teachers' self-efficacy, *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 91(1), 102-114, doi: 10.1080/02701367.2019.1650877
12. United Nations (UN). (2006). *Un Convention on The Rights Of Persons with Disabilities*. Geneva: Office of the UN High Commissioner for Human Rights
13. World Health Organization (2018). *Physical activity guidelines for Americans. 2nd ed.* Washington, DC:U.S. Department of Health and Human Services.
14. https://aspu.am/website/images/files/Zara_harutyunyan_seghmagir.pdf
15. Հատուկ կարիքներով երեխաների ընտանեկան դաստիարակության հարցերը: // Միջազգային գիտաժողովի նյութեր՝ նվիրված ԱրՊՀ հիմնադրման 40 ամյակին: Ստեփանակերտ: Դիզակ պլյուս, 2010, էջ 168-169: Սարատիկյան Լ. Հ.

16. http://www.eduportal44.ru/sites/RSMOtest/SiteAssets/SitePages/Fiz_ra%2011.08.2017/Урок%20физкультуры%20с%20детьми%20В3.pdf

